

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

УДК 368.012:343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlchsjournal-2025-15.08>

ЛЮДМИЛА ФЕДОРІУК

доктор філософії, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки

Національної академії внутрішніх справ, Україна

rd312503@meta.ua

ORCID: 0009-0007-6856-248X

Анотація. У статті аналізується розвиток страхового ринку України в контексті європейської інтеграції та імплементації директив Європейського Союзу як механізму модернізації національної фінансової системи. Обраний у 2013 році стратегічний вектор розвитку визначив необхідність системного реформування правового регулювання страхового сектору, спрямованого на гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами та забезпечення ефективного корпоративного управління і внутрішнього контролю. Закон України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 2751-IX запровадив класи страхування, оновив вимоги до ліцензування, платоспроможності, управління ризиками та корпоративного управління страхових організацій, створивши правові засади для впровадження прозорої системи нагляду.

Систематизовано розвиток єдиного європейського страхового ринку через п'ять поколінь директив ЄС. Перше покоління закріпило принцип свободи установ та класифікацію страхових продуктів; друге – регламентувало свободу надання послуг у межах ЄС; третє – гармонізувало національні норми контролю та кваліфікаційні вимоги до акціонерів і керівників; четверте – удосконалило пруденційний нагляд, фінансову звітність, механізми перестраховування та ліквідації; п'яте – забезпечило прозорість, єдність ринку та міжнародну координацію через створення Європейського агентства зі страхування та професійних пенсій.

Вибір європейського вектора розвитку України потребує комплексного оцінювання відповідності національного законодавства директивам ЄС, практиці Європейського суду з прав людини та міжнародним стандартам Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS), що є ключовим для інтеграції України у глобальну фінансову систему та підвищення конкурентоспроможності національного страхового ринку.

Ключові слова: європейська інтеграція, страхова діяльність, директиви ЄС, імплементація, гармонізація, корпоративне управління, фінансовий нагляд, технічні резерви.

HARMONIZATION OF LEGAL REGULATION OF THE UKRAINIAN INSURANCE MARKET WITH EU STANDARDS

UDC 368.012:343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlchsjournal-2025-15.08>

LIUDMYLA FEDORIUK

Doctor of Philosophy,

Associate Professor at the Department of Operational-Search Activity and National Security

National Academy of Internal Affairs, Ukraine

rd312503@meta.ua

ORCID: 0009-0007-6856-248X

Abstract. The article examines the development of the Ukrainian insurance market within the framework of European integration and the implementation of European Union directives as a mechanism for modernizing the national financial system. The strategic development trajectory chosen in 2013 necessitated a comprehensive reform of the legal regulation of the insurance sector, aimed at harmonizing national legislation with European standards and ensuring effective corporate governance and internal control. The Law of Ukraine "On Insurance" dated November 18, 2021, No. 2751-IX, introduced insurance classes, updated requirements for licensing, solvency, risk management, and corporate governance of insurance entities, thereby establishing the legal foundation for the implementation of a transparent supervisory system.

The evolution of the unified European insurance market is systematized through five generations of EU directives. The first generation codified the principle of freedom of establishment and the classification of insurance products; the second regulated the freedom to provide services within the EU; the third harmonized national supervisory standards and qualification requirements for shareholders and executives; the fourth enhanced prudential supervision, financial reporting, reinsurance mechanisms, and liquidation procedures; and the fifth ensured transparency, market integration, and international coordination through the establishment of the European Insurance and Occupational Pensions Authority.

Pursuing a European development trajectory for Ukraine requires a comprehensive evaluation of the alignment of national legislation with EU directives, the jurisprudence of the European Court of Human Rights, and the international standards of the International Association of Insurance Supervisors (IAIS). This alignment is crucial for Ukraine's integration into the global financial system and for enhancing the competitiveness of the national insurance market.

Key words: European integration, insurance activity, EU directives, implementation, harmonization, corporate governance, financial supervision, technical reserves.

Постановка проблеми. Європейська інтеграція зумовила глибоке оновлення правового регулювання фінансового сектору України, зокрема у сфері страхування. Введення в дію нового Закону України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 2751-IX ознаменувало перехід до сучасної моделі регулювання страхового ринку: було скасовано поділ на обов'язкове та добровільне страхування, запроваджено систему класів страхування, оновлено вимоги до ліцензування, платоспроможності та ліквідності страховиків, удосконалено підходи до корпоративного управління, управління ризиками, припинення діяльності та передання страхового портфеля. Водночас ключовим завданням зазначеного закону та визначальним напрямом трансформації страхового сектору стала імплементація провідних директив Європейського Союзу, що, як слушно зауважує В. Дзеціна [1, с. 22], становить основу його подальшої модернізації.

Метою дослідження є визначення напрямів та особливостей модернізації правового регулювання страхового сектору України в контексті європейської інтеграції, аналіз процесу імплементації директив Європейського Союзу у національне законодавство, оцінка гармонізації українського страхового законодавства з європейськими стандартами та обґрунтування необхідності створення ефективної системи внутрішнього контролю та корпоративного управління у страховій сфері.

Реалізація зазначеної мети передбачає детальне вивчення етапів розвитку єдиного європейського страхового ринку та аналіз ключових директив, що вплинули на формування сучасних підходів до регулювання і нагляду за страховою діяльністю. Імплементація страхових директив Європейського Союзу в національне законодавство ґрунтується на засадах лояльної співпраці, за змістом ідентичної принципу *pacta sunt servanda* міжнародного права. Такі засади співпраці зобов'язують державу утриматися від будь-яких дій, що можуть поставити під загрозу реалізацію європейських стандартів, обумовлених в установчих договорах Європейського Союзу.

Процес імплементації страхових директив у національне законодавство держави – члена Європейського Союзу або такої, яка уклала угоду про Асоціацію, передбачає як власне прийняття внутрішнього нормативно-правового акта (трансформацію), так і здійснення контрольної діяльності за виконанням положень страхових директив. Іншими словами, імплементація європейських директив у сфері страхування сприяє гармонізації національного законодавства України з європейськими стандартами, а також вимагає створення ефективної системи внутрішнього контролю та корпоративного управління в страховій сфері.

Вступивши до складу міжнародної фінансової системи, Україна отримає можливість перейти до моделі регулювання та нагляду, що базується на міжнародно-визнаних принципах, які закріплені у директивах Європейського Союзу, міжнародних договорах і стандартах провідних фінансових організацій.

У динаміці розвитку процес створення єдиного європейського страхового ринку пройшов п'ять етапів:

Перше покоління директив (*Directive 73/239/EEC*, *Directive 73/240/EEC*, *Directive 79/267/EEC*, *Directive 78/473/EEC*) [3; 4; 9; 10] спрямовано на встановлення рівності в режимі нагляду, а також на реалізацію принципу свободи установи. Для забезпечення єдиного регуляторного порядку в директивах Європейського Союзу використана класифікація «страхування життя» (зобов'язання мали

довгостроковий характер, що відображалося на особливому порядку формування страхових резервів і вимогах мінімального статутного капіталу) та «страхування інше, ніж життя» (означено сімнадцять класів (видів) страхування з метою введення єдиних вимог до установ при наданні ліцензії).

Перше покоління директив закріпило принцип свободи установ, зобов'язуючи держави-члени європейського співтовариства дозволяти на їх територіях створення страхових організацій без проявів дискримінації.

Друге покоління директив (*Directive 88/357/EEC*) [13] визначило принцип свободи надання послуг у сфері страхової діяльності, деталізувало окремі положення першого покоління директив щодо свободи установ. Згідно з принципом свободи надання послуг у сфері страхової діяльності, страховій компанії, заснованій у державі-члені Європейського Союзу та за умови наявності ліцензії дозволено надавати страхові послуги в інших державах-членах Європейського Союзу без отримання на те додаткових дозволів. Отже, встановлюючи заборону будь-якої дискримінації у сфері надання послуг, страховим компаніям надано дозвіл на використання можливостей єдиного європейського страхового ринку.

Важливим досягненням третього покоління директив (*Directive 92/49/EEC, Directive 92/96/EEC*) [3; 4] стала остаточна гармонізація національних положень щодо контролю у сфері страхової діяльності та вимоги технічних резервів страхових організацій. Наглядові органи держави, в якій зареєстрований страховик, отримали широкі повноваження щодо регулювання його діяльності у рамках Європейського Союзу, включаючи можливості скасування ліцензії та «замороження» активів. Слід зауважити, що вперше на нормативному рівні в межах третього покоління директив були запроваджені вимоги для контролюючих акціонерів та членів керівних органів щодо їх кваліфікації, професійних навичок, а також заборони здійснення монополістичної діяльності страхових організацій.

Четверте покоління директив оновило структуру системи пруденційного нагляду у сфері страхової діяльності (означено річну консолідовану фінансову звітність для певного виду підприємств, включаючи банки та страхові компанії) та спростило фінансову звітність страховиків із метою оперативного реагування на зміни потреб страхового ринку (*Directive 83/349/EEC, Directive 78/660/EEC, Directive 91/674/EEC*) [5; 11; 14]. У межах ініціатив четвертого покоління директив визначено перестраховування як структуровану передачу ризиків від страхової компанії до перестраховальної організації (*Directive 79/239/EEC, Directive 92/49/EEC, Directive 98/78/EEC*) [3; 6; 8], а також впроваджено заходи з питань реорганізації або ліквідації страхових компаній (*Directive 2001/17/EC*) [7].

П'яте покоління директив пов'язують із створенням Європейського агентства зі страхування та професійних пенсій, ключовою метою нововведених директив стало забезпечення єдності та прозорості страхового ринку, а також зміцнення міжнародного співробітництва наглядових органів (Regulation (EU) 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010) [12].

Обравши стратегічний вектор розвитку України, спрямований на європейську інтеграцію, перед вітчизняною доктриною та юридичною практикою постало чимало питань, ключове серед яких – критичний аналіз норм чинного вітчизняного законодавства, які регламентують відносини у сфері страхування, відповідність цих норм європейським директивам і правовим позиціям Європейського суду з прав людини. Вищезазначений факт цілком логічно обґрунтовується тим, що розробка сучасного законодавства мала би здійснюватися з врахуванням основних вимог законодавства Європейського Союзу, які Україна зобов'язалася імплементувати в межах Угоди про асоціацію з ЄС, а також виходячи з принципів, визначених Міжнародною асоціацією органів страхового нагляду (IAIS) [2, с.162].

Європейська інтеграція стала визначальним чинником комплексної реформи фінансового сектору України, зокрема у сфері страхування. Введення в дію нового Закону України «Про страхування» (№ 2751-IX від 18 листопада 2021 р.) ознаменувало перехід до сучасної моделі регулювання, що передбачає уніфікацію класифікації страхування, оновлення вимог до ліцензування, платоспроможності та ліквідності страховиків, а також посилення корпоративного управління, управління ризиками та механізмів передання страхового портфеля.

Ключовим завданням цієї законодавчої реформи є імплементация директив Європейського Союзу, які становлять основу подальшої модернізації страхового сектору. Процес імплементации передбачає не лише прийняття внутрішніх нормативно-правових актів, а й створення ефективних систем нагляду та внутрішнього контролю, що забезпечують дотримання європейських стандартів і прозорість корпоративного управління .

Еволюція директив ЄС у сфері страхування – від директив першого покоління, що закріпили принцип свободи установи, до директив п'ятого покоління, спрямованих на зміцнення співпраці наглядових органів через Європейське агентство зі страхування та професійних пенсій – демонструє поступову гармонізацію національного законодавства з міжнародними кращими практиками. Стратегічний курс України на європейську інтеграцію вимагає критичного аналізу чинного законодавства, його відповідності директивам ЄС та правовим позиціям Європейського суду з прав людини.

Отже, модернізація страхового сектору України на засадах європейських стандартів та міжнародних принципів Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS) створює основу для прозорого, ефективного та стійкого ринку страхових послуг, здатного інтегруватися у глобальну фінансову систему та ефективно реагувати на нові ризики та виклики.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Дзеціна В. В. Генезис розвитку страхування за часів незалежності України. Молодіжна наукова ліга. 2024. 21 червня. С. 21–22.
2. Федорюк Л. В. Правове регулювання сфери державного страхування в Україні : дис.... здобуття наук. ступеня доктора філософії зі спец. 081 Право. Київ, 2025. 224 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/157ef706-b4de-4cfc-9006-0bef7fa11983/content> (дата звернення : 05.01.2026 р.)
3. Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/49/oj/eng> (дата звернення 03.01.2026 р.).
4. Council Directive 92/96/EEC of 10 November 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/619/EEC (third life assurance Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/96/oj/eng> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
5. Council Directive of 19 December 1991 on the annual accounts and consolidated accounts of insurance undertakings (91/674/EEC). URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1991/674/contents> (дата звернення 03.01.2026 р.).
6. Directive 98/78/EC of the European Parliament and of the Council of 27 October 1998 on the supplementary supervision of insurance undertakings in an insurance group. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1998/78/oj/eng> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
7. Directive 2001/17/EC of the European Parliament and of the Council of 19 March 2001 on the reorganisation and winding-up of insurance undertakings. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/17/oj/eng> (дата звернення 03.01.2026 р.).
8. Draft Directive amending Directive 79/239/EEC as regards the solvency margin requirements for non-life insurance undertakings. URL: <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vk0gkfd9vbfw> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
9. First Council Directive 78/473/EEC of 30 May 1978 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to Community co-insurance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31978L0473>. (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
10. First Council Directive 73/240/EEC of 24 July 1973 abolishing restrictions on freedom of establishment in the business of direct insurance other than life assurance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-SL/TXT/?from=EN&uri=CELEX:31973L0240> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
11. Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the annual accounts of certain types of companies. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1978/660/oj/eng> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
12. Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2010/1094/oj/eng> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
13. Second Council Directive 88/357/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1988/357/oj/eng> (дата зверн 198. Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive). URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/49/oj/eng> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).
14. Seventh Council Directive 83/349/EEC of 13 June 1983 based on the Article 54 (3) (g) of the Treaty on consolidated accounts. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31983L0349> (дата звернення 03. 01. 2026 р.).

REFERENCES

1. Dzetšina, V. V. (2024, June 21). Genesis of insurance development during the independence of Ukraine. Youth Scientific League, pp. 21–22.
2. Fedoriuk, L. V. Legal regulation of the state insurance sector in Ukraine: Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 Law. Kyiv, 2025. 224 p. Retrieved from: <https://elar.navy.edu.ua/server/api/core/bitstreams/157ef706-b4de-4cfc-9006-0bef7fa11983/content> (accessed January 5, 2026).
3. Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/49/oj/eng> (accessed January 3, 2026).
4. Council Directive 92/96/EEC of 10 November 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/619/EEC (third life assurance Directive). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/96/oj/eng> (accessed January 3, 2026).
5. Council Directive of 19 December 1991 on the annual accounts and consolidated accounts of insurance undertakings (91/674/EEC). Retrieved from: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1991/674/contents> (accessed January 3, 2026).
6. Directive 98/78/EC of the European Parliament and of the Council of 27 October 1998 on the supplementary supervision of insurance undertakings in an insurance group. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1998/78/oj/eng> (accessed January 3, 2026).
7. Directive 2001/17/EC of the European Parliament and of the Council of 19 March 2001 on the reorganisation and winding-up of insurance undertakings. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/17/oj/eng> (accessed January 3, 2026).
8. Draft Directive amending Directive 79/239/EEC as regards the solvency margin requirements for non-life insurance undertakings. Retrieved from: <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vk0gkfd9vbfw> (accessed January 3, 2026).
9. First Council Directive 78/473/EEC of 30 May 1978 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to Community co-insurance. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31978L0473>. (accessed January 3, 2026).
10. First Council Directive 73/240/EEC of 24 July 1973 abolishing restrictions on freedom of establishment in the business of direct insurance other than life assurance. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/SL/TXT/?from=EN&uri=CELEX:31973L0240> (accessed January 3, 2026).
11. Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the annual accounts of certain types of companies. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1978/660/oj/eng> (accessed January 3, 2026).
12. Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2010/1094/oj/eng> (accessed January 3, 2026).
13. Second Council Directive 88/357/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1988/357/oj/eng> (дата зверн 198. Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/49/oj/eng> (accessed January 3, 2026).
14. Seventh Council Directive 83/349/EEC of 13 June 1983 based on the Article 54 (3) (g) of the Treaty on consolidated accounts. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31983L0349> (accessed January 3, 2026).

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.12.2025